

Inhoud

Lijst van afkortingen	10
------------------------------	----

Voorwoord	11
------------------	----

Inleiding	17
------------------	----

1. Het repertoire	17
-------------------	----

2. Opzet	17
----------	----

3. Definities en afspraken	20
----------------------------	----

DE BLOKFLUIT IN DE GOUDEN EEUW

1. ‘Konstlievers tot de Fluit’	25
---------------------------------------	----

1.1. Muziek in de Republiek	25
-----------------------------	----

1.2. De edities van Paulus Mattheisz	26
--------------------------------------	----

1.3. De blokfluit in woord en beeld	29
-------------------------------------	----

1.4. Consort en solo	42
----------------------	----

1.5. Een instrument voor jong en oud	44
--------------------------------------	----

1.6. Een instrument voor alle sociale klassen	46
---	----

1.7. Een instrument voor beide seksen	49
---------------------------------------	----

1.8. Een instrument voor alle niveaus	50
---------------------------------------	----

1.9. ‘Konstlievers tot de Fluit’: Paulus Mattheisz’ cliëntèle	51
---	----

JACOB VAN EYCK

2. Jacob van Eyck: Levensbeschrijving	57
--	----

2.1. Janskerkhof	57
------------------	----

2.2. De periode tot 1625: Heusden	60
-----------------------------------	----

2.3. Utrecht: het begin	69
-------------------------	----

2.4. ‘Een paradijs vol weelde’	72
--------------------------------	----

2.5. ‘Persoonen van de conste’	75
--------------------------------	----

2.6. ‘Directeur van de Klok-werken tot Utrecht, &c.’	77
--	----

2.7. Beiaardier van de Janskerk	81
---------------------------------	----

2.8. Kennis op klokkengebied: ‘de rechte conste’	82
--	----

2.9. Bijzondere gebeurtenissen	84
--------------------------------	----

2.10. Keurmeester in orgelzaken	86
---------------------------------	----

2.11. Jan Baptist Verrijt en andere leerlingen	87
--	----

2.12. ‘Eenige myne Inventien op de Fluyt’	88
---	----

2.13. Constantijn Huygens: ‘Mijn Edele Heer ende Neeff’	90
---	----

2.14. ‘Hemoni speelt een hemels klokmuzijk!’	92
--	----

2.15. Beiaardier van de Jacobikerk en het stadhuis	93
--	----

2.16. Laatste reizen	95
----------------------	----

2.17. Levensende: ‘O Stichtsche Orfeus!’	97
--	----

3. bronnen: <i>Euterpe</i> en <i>Der Fluyten Lust-hof</i>	103
3.1. In de Stoof-steegh, in 't Muzyk-boek	103
3.2. <i>Euterpe oft Speel-goddinne I</i> (1644)	105
3.3. <i>Der Fluyten Lust-hof II</i> (¹ 1646)	115
3.4. <i>Der Fluyten Lust-hof I</i> (² 1649)	120
3.5. <i>Der Fluyten Lust-hof II</i> (² 1654)	122
3.6. <i>Der Fluyten Lust-hof I</i> (³ ca.1656)	123
3.7. Excursie: de <i>Onderwyzinge</i> van Gerbrandt van Blanckenburgh	123
4. Variatiekunst: thema's, vormen en technieken	127
4.1. 'Konstigh en lieflyk gefigureert, met veel veranderingen'	127
4.2. Historische plaatsbepaling	131
4.2.1. Melodische variatie als versieringstechniek	131
4.2.2. Variatie als vormprincipe	134
4.3. Eenstemmigheid: verklaringen	136
4.4. Thema's	138
4.4.1. Nederlandse liedcultuur	138
4.4.2. Psalmen en lofzangen	138
4.4.3. Overige geestelijke liederen	140
4.4.4. Franse melodieën	142
4.4.5. Britse melodieën	145
4.4.6. Italiaanse melodieën	147
4.4.7. Duitse melodieën	148
4.4.8. Spaanse melodieën	149
4.4.9. Nederlandse melodieën?	150
4.5. Vormen	151
4.5.1. De variaties: deel van een groter geheel?	151
4.5.2. Indeling naar vormen en typen	153
4.5.3. Het congruente type	154
4.5.4. Het discongruente type	156
4.5.4.1. Thema met gefigureerde herhalingen	156
4.5.4.2. Thema met doorgecomponeerde modo 2	157
4.5.4.3. Doorgecomponeerde variaties	157
4.5.4.4. Geschakelde variaties (integraal en partieel)	159
4.5.4.5. Overige	162
4.5.5. Het gemengde type	163
4.5.6. Variatiereeksen: open of gesloten?	164
4.6. Technieken	168
4.6.1. Het thema vastgesteld	168
4.6.2. Het thema gewogen	172
4.6.3. Figuren	177
4.6.4. Het inrichten van de eerste variatie	180
4.6.5. De voortgang van het breken: uitbreidingstechnieken	183
4.6.6. Cumulatieve werking versus nevenschikking	186
4.6.7. Pseudo-meerstemmigheid en schijnpolyfonie	189
4.6.8. Echo	194
4.6.9. <i>Forma formans</i>	198
4.6.10. Geijkte patronen	202
4.7. Nieuwe vragen	208

5. Klok en Fluit: het geheim van de psalmvariaties	211
5.1. Fluit en Klock-gespeel	211
5.2. De psalmvariaties: een categorie apart?	212
5.3. Psalmvariaties: het corpus	216
5.4. De reeksen van 1644	218
5.4.1. ‘Onse Vader in Hemelryck’	218
5.4.2. ‘Psalm 118’ (eerste versie)	222
5.4.3. ‘Psalm 140, ofte tien Geboden’	223
5.4.4. ‘d’Lof-zangh Marie’	225
5.4.5. ‘Psalm 68’	226
5.4.6. ‘Psalm 103’	227
5.5. Eerste balans	228
5.6. De eerste reeksen van 1646	230
5.6.1. ‘Psalm 1’	230
5.6.2. ‘Psalm 9’	232
5.6.3. ‘Psalm 33’	233
5.6.4. ‘Psalm 119’	234
5.7. Tweede balans	235
5.8. De laatste reeksen van 1646	235
5.8.1. ‘Psalm 133’	235
5.8.2. ‘Psalm 15’	236
5.8.3. ‘Psalm 116’	238
5.8.4. ‘Psalm 101’	239
5.8.5. ‘Psalm 134’	240
5.9. Derde balans	242
5.10. De reeksen van 1649	242
5.10.1. ‘Psalm 118’ (nieuwe versie)	242
5.10.2. ‘Psalm 150’	245
5.11. Vierde balans	246
5.12. De beiaardkunst als vertrekpunt	249
5.13. Beiaardmanieren	251
5.14. De vroegste psalmvariaties: beiaardmanieren of beiaardmuziek?	255
5.15. Nadere verkenningen	257
6. De variatiekunst geïnterpreteerd	269
6.1. Improvisatie en compositie	269
6.2. De techniek voorbij	276
6.2.1. De doorgecomponeerde modo 2	276
6.2.2. Transmutatie	281
6.2.3. Programmatische muziek	286
6.3. Datering, stijlontwikkeling	288
6.4. Tinteling voor de oren	298
6.5. Op zoek naar affecten	299
6.6. Overige retorische aspecten	317
6.7. <i>Homo ludens</i>	319

7. Overige werken	329
7.1. Het repertoire	329
7.2. Preludia	329
7.3. Fantasia's	333
7.4. 'Batali'	354
7.5. Evaluatie	360
8. Overlevering en authenticiteit	361
8.1. De (on)betrouwbaarheid van de bronnen	361
8.1.1. Van inventie naar gedrukte vorm: communicatieprocessen	361
8.1.2. De componist	362
8.1.3. Het dicteren	363
8.1.4. De helpende hand	365
8.1.5. Het noteren	367
8.1.6. De manuscripten	372
8.1.7. De redacteur	374
8.1.8. De muziekdruk	376
8.1.9. De notenzetter	378
8.1.10. Correctoren (terugkoppeling)	379
8.2. Accidenties	383
8.3. Herhalingen in verlengde slotvariaties	398
8.4. Vormvraagstukken	402
8.4.1. 'Doen Daphne'	402
8.4.2. 'Amarilli mia bella'	407
8.4.3. 'De eerste licke-pot'	408
8.5. 'Stil, stil een reys': een reconstructie	410
8.6. Duetten van Jacob van Eyck?	415
8.6.1. Vraagstelling	415
8.6.2. 'Comagain'	416
8.6.3. 'Philis schoon Herderinne'	418
8.6.4. 'Engels liedt'	421
8.6.5. 'More palatino'	422
8.6.6. 'Amarilli mia bella'	422
8.6.7. 'Prins Robbert Masco'	423
8.6.8. Paulus Matthijsz, duettensmid	424

DE ANDEREN

9. Bronnen: <i>Der Goden Fluit-hemel</i> en '<i>t Uitmend Kabinet</i>	429
9.1. 'Veel vermaarde Musicyns'	429
9.2. <i>Der Goden Fluit-hemel</i> (1644)	430
9.3. ' <i>t Uitmend Kabinet I</i> (¹ 1646)	436
9.4. ' <i>t Uitmend Kabinet II</i> (¹ 1649)	439
9.5. Excursie: de <i>Vertoninge en onderwyzinge op de hand-fluit</i>	442
9.6. ' <i>t Uitmend Kabinet I</i> (² [1654])	445
9.7. ' <i>t Uitmend Kabinet II</i> (² ca.1656)	446
9.8. Een derde deel van ' <i>t Uitmend Kabinet</i> ?	446

10. De componisten en hun werk	449
10.1. Paulus Mattheisz	449
10.1.1. Leven	449
10.1.2. Solowerken	451
10.2. Jacob van Noordt	459
10.2.1. Leven	459
10.2.2. Solowerken	464
10.3. Johan Dix	477
10.3.1. Leven	477
10.3.2. Solowerken	481
10.4. Pieter de Vois	487
10.4.1. Leven	487
10.4.2. Solowerken	494
10.5. ‘Je ne puis eviter’: een <i>pasticcio</i>	511
10.6. De anonieme variatiewerken uit <i>Der Goden Fluit-hemel</i>	519
10.7. Jacob van Eyck en de anderen: een plaatsbepaling	529

UITVOERINGS PRAKTIJK

11. Het instrument	535
11.1. If it sounds good... (1)	535
11.2. De ‘vroegbarokke’ blokfluit	536
11.3. Drie contemporaine tabellen/instructies	537
11.4. Overgeleverde instrumenten	540
11.5. Wat de noten vertellen	543
11.6. Stemtoonhoogte	549
11.7. De introductie van de barokblokfluit	555
11.8. If it sounds good... (2)	562
12. Tijd: tempo en ritme	565
12.1. Tempo	565
12.1.1. Het belang van het juiste tempo	565
12.1.2. Tempohandhaving?	566
12.1.3. Notatie en tempo	568
12.1.4. Snelheidsbegrenzingen	569
12.1.5. Danstypen en hun karakteristieken	571
12.1.5.1. Een relativerend woord vooraf	571
12.1.5.2. Pavane	572
12.1.5.3. Al(le)mande	572
12.1.5.4. Branle	574
12.1.5.5. Bourrée	575
12.1.5.6. Courante	575
12.1.5.7. Galliard	577
12.1.5.8. Sarabande	578
12.1.6. Psalmen	578
12.1.7. Overige variatiewerken: criteria voor de tempokeuze	580
12.1.8. Een complex van factoren	582

12.2. Ritme	583
12.2.1. Jacob van Eyck: een mechanicus?	583
12.2.2. Ritmische alteratie	584
12.2.3. Excursie: opmaten in een gepuncteerde omgeving	585
12.2.4. Inegaliteit	587
13. Versieringen	591
13.1. Twee categorieën	591
13.2. Geïmproviseerde diminuties	591
13.3. Trillerversieringen	598
13.3.1. <i>Tremolo</i> en <i>grosso</i>	598
13.3.2. De toepassing van de <i>grosso</i>	599
13.3.3. De <i>tremolo</i>	603
13.3.4. Vingervibrato	608
14. Voordracht	615
14.1. Muzikale uitvoering	615
14.2. Voordracht en retorica	617
14.3. <i>Pronuntiatio</i> volgens de klassieke retorica	619
14.4. Voordracht in relatie tot Jacob van Eyck: technische beheersing	620
14.5. Lusthof of slagveld?	621
14.6. <i>Sprezzatura</i>	622
14.7. <i>Sprezzatura</i> en tempohandhaving	625
14.8. <i>Homo ludens</i>	627
Appendices	629
A. Bronnen en edities	629
1. Bronnen: originele drukken en hun vindplaatsen	629
2. <i>Der Fluyten Lust-hof</i> : inhoudsopgave	635
3. De anderen: moderne edities	640
B. Grepentabellen	641
1. Drie grepentabellen (Matthijsz, Van Blanckenburgh, Chr. Huygens)	642
2. Gerbrandt van Blanckenburgh: Trammelanten	646
3. Christiaan Huygens, <i>Tons de ma flute</i>	648
C. Lofzangen, rouwklachten en grafschriften	651
1. Jacob van Eyck	652
2. Jacob van Noordt	655
3. Pieter de Vois	657
Literatuur	659
Index: Werken van Jacob van Eyck	683
Summary	689
Curriculum vitae	699

Thiemo Wind

Jacob van Eyck en de anderen

Inhoud